

„A MI IGAZUNK, A MÁSOK BŰNÖSSÉGE?”

Lucian Boia: *Vesztesek és győztesek – az első világháború újraértelmezése*

■ Az első világháború kitöréséhez komplex folyamat vezetett, mely folyamatban minden ország részt vett, kizárólagos bűnössége tehát egyiknek sincs, nem is lehet. A párhuzamos történelmek sosem lehetnek objektívek, nem lehet céljuk a gyűlöletkeltés, hiszen ha csak a saját igazunkat vizsgáljuk, másokét meg ennek fényében alábecsüljük, akkor az eredmény a történelem mitizálása, öngazolássá való lealacsonyítása. Az események korrekt szemléletéhez hozzátartozik az objektivitás, az események elfogultság nélküli vizsgálata. A kötet szerzője, Lucian Boia ismerteti a tényeket, az olvasó ezek alapján eldöntheti, fenntartható-e továbbra is a párhuzamos történelmeknek „a mi igazunk, a mások bűnössége” kulcsmondata vagy sem.

Boia napjaink egyik legismertebb román történésze, a Bukaresti Egyetem Történelmi Karának tanára. Eszmetörténész, ugyanakkor foglalkozik mitológiai vizsgálattal, mondhatni, a köztudat hibás történelmi elemeinek megtisztítója. Jelen kötete illeszkedik eddig megjelent munkái sorába (*Történelem igazság és fikció között, Történelem és mítosz a román köztudatban*). A Humanitas Kiadó által 2014-ben kiadott kötetet magyar nyelvre Tibori Szabó Zoltán fordította.

Boia hat fejezetben tárgyalja kötetében az első világháború fontosabb kérdéseit. Ezek közül az elsőben (*Az elkerülhető katasztrófa*) azt vizsgálja, hogy az első világháború

kitörésének folyamata mennyire komplex, egyedi, szinte valószínűtlen jelenség volt. A háború kitöréséhez nem pusztán ok-okozati összefüggések, hanem kölcsönhatás-együttesek vezettek. Hajlamosak vagyunk elhítni magunkkal, hogy – az általunk ma már ismert – eseményeknek törvényszerűen úgy kellett alakulniuk, ahogyan alakultak. Ám a történelem nem kísérleti tudomány, egy adott eseménynek többféle kifejelete lehetséges. Ennek alapján elmondható, hogy korántsem volt törvényszerű a háború kitörése, Európában puska- poros hangulat uralkodott, de ez az állapot nem volt új keletű. A szarajevói merénylet előtt is akadtak már bőven válságok, ezek egyike sem vezetett azonban háborúhoz, az egyensúly Európájában mindegyiket sikerült elsimítani. Mind a közvélemény, mind az államérdekek ingadoztak a béke és a háború között, és korántsem volt egyértelmű, hogy merre fog a mérleg nyelve billenni.

A második fejezet *A bűnösök* címet viseli. Felmerül a kérdés: ki okolható a háború kirobbanásáért? Biztos, hogy kisebb egyes államok felelőssége? Léteznek agresszorok és békés győztesek? Vagy csak egymásba kapcsolódó fogaskerekek vannak, amelyek együttesen meghajtották a gépezetet, elindítva az Európát felőrölő, önpusztító háborút? Bűnösebb-e Németország, mint Oroszország vagy Franciaország? A nemzetállam nagyobb létjogosultsággal rendelkezik-e, mint a föderáció? Létezik-e egyetlen

len igazság vagy csak igazságok? Boia ebben a fejezetben bőven tárgyalja ezt a kérdéskört.

A harmadik részben a szerző a német győzelem esélyeit latolgatja. Napjaink meggyőződése, hogy Németországnak szükségszerűen el kellett vesztítenie a háborút, hiszen utólag tudjuk, ez így történt. Így gondoljuk, hiszen Németország nem rendelkezett kompetens szövetségesekkel, amelyek miatt később nemcsak két, hanem több fronton is kellett egyszerre harcolnia, hibás döntések miatt (Belgium lerohanása, korlátlan tengeraltjáró-háború), amelyek új, erős ellenfelek hadba lépését hozták magukkal (Nagy-Britannia, Egyesült Államok), ráadásul bekövetkezett a korábbi szövetségesek árulása (Olaszország, Románia). Azonban, ha alaposabban elemezzük az eseményeket, a német győzelem még így sem volt lehetetlen, elég, ha csak a keleti fronton való győzelemre gondolunk. Valóban, minden apró tényezőre szükség volt, hogy a végeredmény a ma ismert képletet adja ki.

A román és magyar köztudatban számos hibás képzet él az első világháborúról, ezek a múlt század mitologizáló, úgynevezett „nemzetépítő” történetírásának a következményei. Ilyenek a román nemzetegyesítés „évszázados eszménye”, a teljes egyetértés a román politikai elit körében az antant oldalán való bekapcsolódásról, Besszarábia elárulásának elhallgatása, az Erdélyhez fűződő történelmi jog vagy az erdélyi románok hozzáállása az egyesüléshez. Ezekről a *Románia: oly sok szerencse közt* fejezetben olvashatunk részletesen.

Igazságos vagy igazságtalan volt a versailles-i békerendszer? Lehet erre a kérdésre nemzeti előítéletek nélküli választ adni? Boia szerint: nehéz, de kell! Ebből a részből egyebek kö-

zött megtudhatjuk, milyen esetekben alkalmazták vagy hagyták figyelmen kívül a nemzeti önrendelkezés wilsoni elveit a győztesek, mennyire sikerült nemzetállamokat kialakítani a felbomlott Osztrák–Magyar Monarchia helyén, valamint ezek mennyire bizonyultak a béke és a stabilitás létetemenyeseinek, mennyire tudták megállni a helyüket a megalázott Németország és a feltörekvő bolsevik hatalom, a Szovjetunió között.

Az utolsó fejezet a következményekről szól. Mert kevés eseménynek volt ekkora hatása a jövőre vonatkozóan, mint az 1914–1918 között zajló háborúnak. Ilyen következmények a demokrácia elterjedése a kontinensen, azé a demokráciáé, amelyre még nem voltak felkészülve a társadalmak, és sok esetben diktatúrákba torkoltak. Lenin hatalomra jutása vagy a nemzetiszocialisták térnyerése Németországban, de még Hitler keleti háborús tervei is az első világháborúhoz kötődnek, s mint ilyen a második világháború is teljes egészében. Európa nagy birodalmi felbomlottak, helyükön hatalmi vákuum keletkezett, kis, magukat megvédeni képtelen államok sokasága. Európa világhatalmi helyzete az első világháború végén megrendült, majd a második után végleg elveszett, ennek hatását mind a mai napig érezzük, hiszen az öreg kontinens még most sem képes megvédeni önmagát.

A könyv azok számára lehet érdekes olvasmány, akik már rendelkeznek ismeretekkel az első világháborúról, szeretnék ismereteiket felújítani, a világégitást tárgyilagossággal szemlélni. Igazán megéri elolvasni, ez az európai integráció szellemében íródott mű remek, izgalmas olvasmány.

Pataki Szabolcs